

Krigets aktörer

SAKs generalsekreterare om Nato, Isaf, USA och talibanerna

TEXT: BENGT KRISTIANSSON

Ett brutalt krig pågår i de södra och sydöstra delarna av Afghanistan. Strider blossar upp lite varstans, också i norra och västra delarna, och har gjort så under ganska lång tid. Främmande trupper finns i landet, en nationell armé är under återuppbyggnad om än i blygsam utsträckning, ett välorganiserat uppror pågår, grannländerna agerar och hela återuppbyggnadsprojektet efter talibanernas fall skakar i grunden.

Säkerheten för medborgare och biståndsarbetare är usel, också utanför krigszonerna. Bara under september månad dödades över 300 människor i olika attentat, de flesta av självmordsbombare. Också Kabul har blivit en osäker plats. Vilka är de som strider? Vilka är krigets och upprorets aktörer? Jag ska försöka ge ett kort och översiktligt svar på dessa frågor.

En USA-ledd koalition under namnet *Operation Enduring Freedom*, OEF, invaderade Afghanistan efter den 11 september 2001. Många länder deltog men utöver USA är det bara Storbritannien som har större mängd trupp. Under de första månaderna stred amerikanerna tillsammans med afghanska marktrupper ur den Norra alliansen, som var det enda kvarvarande trupp-motståndet mot talibanregimen. Koalitionens uppgifter var att föra krig som ett led i USA:s ”War on terror” i världen. Målet var att oskadliggöra talibanrörelsen och dess allierade, al-Qaida och allra helst deras ledare, Mullah Omar och Usama bin Laden.

Vid Bonnkonferensen i december 2001 beslöts, på ett mandat från FN:s säkerhetsråd, att ställa fredsbevarande trupper, *International Security Assistance Force*, Isaf, till Afghanistans förfogande. De deltagande länderna åtog sig att finansiera

insatserna själva och därigenom blev insatsen inte reguljär fredsbevarande FN-trupp. (Poängen var att de inte skulle begränsas av FN:s hårt ansträngda budget.)

USA hindrade dock ändå fram till slutet på 2003 att Isafs styrkor förlades utanför Kabul. Deltagande länder turades om att leda Isaf-trupperna under de första åren med roterande ledningsansvar var sjätte månad. Detta hade sina givna brister och kontinuiteten blev lidande. *North Atlantic Treaty Organisation*, Nato (med 26 medlemsländer varav USA har mycket stort inflytande) tog över ledningen för Isafs militära trupp hösten 2003 på oförändrat FN-mandat. Isafs mandat är att bidra med säkerhet och stabilitet och att bistå regeringen med att etablera kontroll över hela landet. Utbildning av polis ingår, liksom avvärjning av krigsherrar, milis och illegalt väpnade grupper.

” Isafs mandat är att bidra med säkerhet och stabilitet och bistå regeringen med att etablera kontroll över hela landet. Utbildning av polis ingår, liksom avvärjning av krigsherrar, milis och illegalt väpnade grupper.

Isaf kom under Natos ledning att expandera geografiskt enligt en plan i fyra faser för att ersätta krigförande koalitionsstyrkor med Isafs trupper med början i norr och därefter i väster, söder och till slut öster.

Övertagandet har fullföljts under sommaren och hösten 2006. I söder

gick talibanerna och deras supportrar till en oväntat kraftfull offensiv. Isaf/Nato svarade med massiva krigsinsatser med förstörda hus och hem, döda och skadade människor och stora flyktingströmmar som följd. Isaf-styrkorna tvingades in i ett regelrätt krig, av samma slag som USA:s koalition inte nått framgång med.

Isaf har nu runt 33 000 soldater i Afghanistan och OEF cirka 8 000. Av Isafs soldater är 13 000 amerikaner som tidigare varit med OEF. Den kvarvarande OEF-styrkan har stor stridskraft och ska ägna sig enbart åt offensivt krig mot ”terror”.

Isafs ledning är för närvarande brittisk, men den fyrstjärnige general Dan K MacNeil som tidigare tjänat som chef för den USA-ledda koalitionen, återkommer av allt att döma (trots europeiskt motstånd) som chef över Isaf-styrkorna i början av 2007.

Som modell för det civilmilitära samarbetet inom OEF lanserades så kallade *Provincial Reconstruction Teams*, PRT. Avsikten var, trots krigsinsatsens många civila offer och förstörda byar, att den USA-ledda koalitionen skulle vinna folkets sympati med hjälp av återuppbyggnad och säkerhetsstärkande arbete. Själva konceptet anammades också av Isaf, som började sätta upp PRT utanför Kabul.

Isafs PRT skulle bidra med stabilitet och säkerhet för återuppbyggnad, i vilken de också direkt skulle kunna medverka i områden där inga andra aktörer fanns.

Isafs PRT står inte under Natos ledning utan har sin egen organisationsstruktur. Vart och ett av de 24 PRT:s som för närvarande finns, leds av respektive land som bidrar till Isaf-styrkorna. Det finns ingen

► fastlagd enhetlig modell. Varje PRT ”skräddarsys” efter rådande lokala omständigheter och det bidragande landets egna krav. Blandningen mellan militär och civil personal varierar, liksom insatserna. De flesta PRT:s har en civil ledning medan militären har en stödjefunktion. PRT rapporterar till en regional Isaf-ledning som i sin tur rapporterar till högkvarteret Comisaf i Kabul.

Comisaf har ordförandeskapet i den Exekutiva ledningsgruppen, i vilken både den afghanska regeringen och de med PRT bidragande nationerna har sitt säte. I den Exekutiva ledningsgruppen finns också representanter för OEF. Vem som egentligen fattar beslut och ger order är osäkert, men PRT kan inte tvingas till insatser, som går utanför bidragsnationens politiska ramverk för medverkan. Exempelvis är den svenska PRT-truppen i Mazar-e Sharif bunden av Riksdagens beslut om insatsen. Påtryckningar från Nato, särskilt från britterna, att få disponera både militära Isaf-trupper och PRT utanför de bidragande nationernas formulerade begränsningar har hitintills varit utan framgång.

Den afghanska armen, ANA (Afghan National Army) hade vittrat sönder under 1990-talet och behövde byggas upp från grunden. Det ingick i Bonn-överenskommelsen och har från början varit och förblivit ett amerikanskt projekt. Det faktum att den Norra alliansen fanns med på ”segrarens” sida när talibanerna föll, gjorde att ANA från början fick en oerhörd slagsida åt Norra alliansen och dess milismän, och sågs inte alls som en nationellt representativ armé av andra afghaner, särskilt inte pashtunerna. Nu finns i ANA runt 30 000 soldater, som sätts in i strider på egen hand, men oftast tillsammans med OEF- eller Isaf-trupp. Avsevärda problem har fram-

” Motståndets finansiering är långt ifrån klarlagt, men tre källor finns. Dessa är insamlade välgörenhetsmedel, narkotikahandeln och sponsring från åtminstone ett grannland.

Paralleller till det förgångna är svåra att undvika. ”Det är på många sätt slående hur mycket det fram-åren. Frågan är om det också kommer att sluta på samma sätt”, skriver SAKs generalsekreterare,

kommit med rekrytering, desertering (ofta på grund av dålig lön), stridsmoral, kompetens, kostnader och så vidare. Den nya afghanska statsapparaten är helt beroende av utländsk truppnrvaro vilket bidrar till att minska president Karzais legitimitet. Det är också ett framträdande argument i motståndets propagandaarbete och väcker genklang hos många afghaner.

Den Norra alliansen leddes av Ahmed Shah Massoud tills han mördades några dagar före den 11 september 2001. Massouds trupper hade liksom alla de andra motståndsgrupperna mot Sovjetockupationen deltagit i inbördeskriget efter

kommunistregeringens fall 1992. Krigsförbrytelser och övergrepp mot mänskliga rättigheter, utförda av alla grupper och deras ledare, var vanliga under de åren. Den gamla, heroiserade och respekterade motståndskampen gled över i ett brutalt inbördeskrig, där stora delar av Kabul lades i ruiner och runt 30 000 människor dödades, ibland i rena massakrer. Motståndets ledare övergick till att bli krigsherrar i kampen om fortsatt makt och inflytande. Talibanerna fick bukt med krigsherrarna, så när som på just dem som tillhörde Norra alliansen. När USA gick i krig med sin koalition kom krigsherrarna att bli marktrupper och allierade. Över hela landet återkom krigsherrar från olika etniska grupper (nästan alla har en etnisk bas), beväpnade och betalda av USA. Och det afghanska folket såg sina gamla krigsförbrytare och förtryckare återvända. I stället för att ställas till rätta för sina brott mot krigets lagar och mänskliga rättigheter fick de makt och inflytande. Den nya

växande motståndet liknar situationen efter Sovjetunionens ockupation 1979 och de efterföljande Bengt Kristiansson. Bilden är från 1985.

regeringen i Kabul har senare nått vissa men blygsamma framgångar med att på nytt marginalisera krigsherrarna.

Talibanerna, ursprungligen en rörelse som uppstod i skuggan av det afghanska inbördeskriget på 1990-talet, kom till makten med omfattande hjälp från underrättelsetjänsten och militären i Pakistan. Det var huvudsakligen afghanska pashtuner som anslöt sig och ideologiskt hade den sin bas i islamska skolor som etablerats i den nordvästra gränsprovinserna i Pakistan. När talibanerna upprättat sin regim 1996 kom al-Qaida, som de också var ekonomiskt beroende av, att influera deras politik och religiösa världsbild alltmer. Politiken blev brutal och alltmer främmande för afghanerna. Den gamla tribalistiska organisationen försvagades. Talibanernas stöd i befolkningen minskade snabbt.

I Pakistan har koranskolorna fortsatt att härbärgera unga afgha-

ner, som ofta inte haft tillgång till annan skolutbildning. Skolorna har fortsatt att stödjas av de fundamentalistiska regeringarna i Pakistans gränsprovinser. Ideologin har skärpts – den hängivna religiösa världsbilden har kompletterats med kallelse till en allt mer globaliserad *jihad* – mot förtryck i allmänhet och hot mot islam i synnerhet. Många tiotusentals unga afghaner går i dessa koranskolor, varmt troende och hängivna den ideologi de skolats i. De afghanska talibanerna rekryteras härifrån och får stöd av islamistiska militanta grupper i olika delar av världen. De har sina baser i Pakistan, inte minst i Waziristan (vid gränsen till Afghanistan) som i praktiken är helt styrt av talibaner. En hel del av markarbetet, men inte taktiskt avgörande insatser som självmordsbombning och liknande, görs av legosoldater, som får bra betalt och som rekryteras bland unga missnöjda män i de pashtunska delarna av Afghanistan, där utveckling och återuppbyggnad

märkts allra minst.

Det tilltagande upproret i Afghanistan omfattas alltså inte bara av talibaner. De utgör visserligen kärntruppen men har framgångsrikt etablerat ett nätverk av allierade och bildat en talibanledd koalition. Det finns minst två talibanstyrda ledningscentraler inne i Afghanistan. Dessa samverkar med en rad enskilda lokala ledare (mullor, klanledare, ex-mujahedin och lokala krigsherrar), oftast för att dessa marginaliserats eller missgynnats av den nya regeringen snarare än att de är lojala med den extremt fundamentalistiska religiösa delen av talibanrörelsen. Några av de större jihadledarna från 1980-talet samarbetar med talibanerna, exempelvis Jalaluddin Haqqani. Enstaka traditionella shuror (lokala råd) finns också med i nätverket.

Motståndets finansiering är långt ifrån klarlagt, men tre källor finns: insamlade välgörenhetsmedel, narkotikahandeln och sponsring från åtminstone ett grannland.

Alldeles tydligt är att nätverket nu expanderar snabbt. Upproret återspeglar ett relativt enigt ledarskap som lyckas hålla samman en motståndskoalition. I slutet av oktober är motståndet militärt försvagat, men inte organisatoriskt. Det finns en gemensam och någorlunda enhetlig strategi som inte bara är militär. De etablerar en del infrastrukturer (till exempel domstolar och jordbruk) i områden där de är starka och har tre tydliga krav i sitt propagandarbete: För det första ska utländska trupper tillbaka. För det andra vill man få till stånd en regimändring med tydligare inslag av sharia (islamsk lag). Och för det tredje ska islam få en starkare ställning i skolor och samhälle.

Det är på många sätt slående hur mycket det framväxande motståndet liknar situationen efter Sovjetunionens ockupation 1979 och de efterföljande åren. Frågan är om det också kommer att sluta på samma sätt. ■

Bengt Kristiansson är generalsekreterare för Svenska Afghanistankommittén.

